

Zűrzavar és bizonytalanság a magyar–olasz kapcsolatok történetében, 1958–1964

Andreides Gábor

A második világháború után a szovjet érdekszférába került Magyarország tekintetében nagyon sokáig nem beszélhetünk önálló, tényleges külpolitikáról. A magyar diplomáciai tevékenységet nagyrészt a szovjet fővárosban megszületett határozatok egyszerű, mechanikus elvégzése jelentette. Később az 1956-os magyar forradalom és szabadságharc rövid ideig a külpolitikai önállóság illúziójával kecsegtetett ugyan, de bukását követően nemcsak függő helyzetben levő külpolitikáról, hanem egyenesen diplomáciai bojkottról kell beszélünk. Az országgal szembeni nemzetközi elszigeteltséget fönntartó országok között olyan, egyébként Magyarországgal évszázadok óta tradicionálisan kiváló kapcsolatokat ápoló országok is voltak, mint például Olaszország. Az 1956 után lassan oldódó külpolitikai karantént követően újból a meglehetősen korlátozott magyar diplomácia évei és lehetőségei következtek. Ebben a növekvő mozgástérben a geopolitikai sajátosságok és a történelmi tradíciók miatt Magyarország számára alapvető fontossággal bíró osztrák–német orientáció mellett – kisebb-nagyobb intenzitással ugyan – az Olasz Köztársaság is a magyar külpolitikai doktrína részét képezte.

Növekvő feszültség a két ország között

A forradalom és szabadságharc első évfordulójához közeledve az olasz kormány ülésein ismét egyre gyakrabban került szóba Magyarország. Nem utolsósorban azért, mert 1957. január elején az ENSZ-közgyűlés különbizottságot hozott létre a magyarországi események vizsgálatára. A bizottság munkájának összefoglaló beszámolóját szeptember 10-én kezdte tárgyalni a közgyűlés. A több mint száz szemtanú meghallgatása után összeállított jelentést szeptember 14-én hatvan szavazattal, tizennégy ellenében, tíz tartózkodás mellett elfogadták. Az úgynevezett *ötös bizottság* vizsgálata megállapította: Magyarországon spontán nemzeti forradalom játszódott le, melynek irányításában „reakciós körök”, „imperialisták” nem vettek részt. Az országban a felkelés előtt és a november 4-i szovjet intervenció óta folyamatosan megsértik egy nemzet alapvető

jogait. A Kádár-kormányt a nép nem támogatja, a Szovjetunió agressziót követett el, és rendkívül súlyosan beavatkozott egy másik állam belügyeibe.

Az olasz álláspont érthető és világos volt e jelentéssel kapcsolatban: igen komolyak az ENSZ különbizottsága által lefolytatott vizsgálat megállapításai, és sajnos szovjet részről továbbra is súlyosan megsértik a nemzetközi jog alapelveit, valamint figyelmen kívül hagyják az Egyesült Nemzetek Szervezetének döntéseit. A Szovjetunió ezen utóbbi magatartása aláaknázza az ENSZ tekintélyét, és ilyenformán szembeszáll az ENSZ által képviselt alapelvekkel.¹

Az évfordulót természetesen élénk sajtóvisszhang is kísérte. A megemlékezések kapcsán érdemes először a legnagyobb olaszországi lapot, a *Corriere della Serát* felidézni, amely így fogalmazott: „Ma csak egy mód van arra, hogy a magyar forradalmat ne a szokásos hagyományos szavakkal ünnepeljük. Vissza kell pillantani a nagy eredményre, és hangsúlyoznunk kell, hogy a forradalom eljutott azoknak a kommunistáknak a lelkiismeretéig, akiknek még van lelkiismeretük.”² Milánótól nem messze, Torinóban. Piemont tartomány székhelyén a *La Gazzetta del Popolo* így foglalta össze gondolatait: „A magyaroknak és a rabszolgaságban élő többi népnek a jelen év történelme megtanította, hogy a véráldozat nem volt hiábavaló, mivel feltárta a kommunisták csalódását. Megtanította, hogy az elszigetelt rögtönzött forradalomnak nem volt lehetősége a sikerre, és hogy ehelyett az erőket meg kell szervezni, és készen kell tartani arra a pillanatra, amikor a szovjet rendszeren belül forradalmi változások vagy nagyobb méretű alakulások módot nyújtanak az integrális megoldásokra.”³

A vatikáni rádió is csatlakozott az emlékezőkhöz kiemelve: „Nincsen olyan erőszak és rendőrhatalom, amely a magyar nép lelki erejét megtörhetné. A magyarság legjobb-jait börtönbe vethetik, de sosem ölhetik ki a nép szívéből a hálának azt az érzetét, amelyet a szabadság hősi halottai iránt táplál.”⁴

A forradalom leverése lecsillapította azokat a – jobbára az ötvenes évek közepére megfogalmazott várakozásokat – melyek a magyar–olasz államközi kapcsolatok intenzívebbé tételében reménykedtek.⁵ Az egyre jobban elmérgesedett kétoldalú kapcsolatokban mégis az enyhülés apró jelei kezdtek mutatkozni, ezek azonban nem tudtak kiteljesedni egy újabb, minden eddiginél nagyobb botrányt és felháborodást kiváltó esemény miatt: 1957. április 14-én a romániai Snagovban letartóztatták és Budapestre szállították Nagy Imrét, s ellene az MSZMP KB 1957. december 21-i döntése értelmében politikai pert indítottak.

A magyar–olasz diplomáciai kapcsolatok is fordulóponthoz érkeztek, hiszen fél évvel a Nagy Imre-per megindítását követően, 1958 júniusára megüresedett a római magyar képviselő, az ominózus követségi nyilatkozatba⁶ belebukó Szabó Imre követet hazarendelték.⁷ Magyarország ezt követően a szokásoknak megfelelően kérte az Olasz Köztársaság Kormányának hozzájárulását, hogy a Budapestre visszarendelt követ után Simó Gyula⁸ képviselhesse a Magyar Népköztársaságot Rómában, az olasz kormány

mellett. A Budapestről érkező hírek, valamint az új diplomata személye miatt az érdeklődés óriási volt, ezért – mint ahogy az Simó Gyulának a Politikatörténeti és Szakszervezeti Levéltárban található kiadatlan visszaemlékezéseiben olvasható – Olaszország késedelem nélkül szeretett volna többet és biztosabbat megtudni a Magyar Népköztársaság leendő római képviselőjéről, így a Magyarországra akkreditált olasz követ, Franco Fabrizio a magyar külügyminisztériumon keresztül sürgősen kérte, hogy mihamarabb megismerkedhessen a jövőbeni kollegájával. Ezt az érdeklődést a Külügyminisztérium akkor még korainak tartotta, mondván ez „amolyan előzetes ellenőrzés jelleggel bír”, és akkor ezt még elhárította.⁹

Miután Olaszország megadta az *agrément*-t¹⁰, a diplomáciai hozzájárulást, már Sík Endre¹¹ sem látott semmi kivetnivalót az olasz részről szorgalmazott találkozóban, és javasolta Simónak, hogy – megfelelő módon – egy Hatvan határában tartandó protokollvadászat keretében „teljesen véletlenül” találkozzon olasz kollegájával. A két diplomata a terveknek megfelelően találkozott ezen a vadászaton, az ismeretség megkötött.

Az újonnan kinevezett magyar követ azonban még egy ideig nem tudta elfoglalni állomáshelyét, mert a magyar–olasz államközi kapcsolatokat jelentős mértékben és negatív irányban befolyásoló politikai bomba robbant: 1958. június 16-án hajnali öt óra körül a Kozma utcai fogház udvarán Nagy Imrét és a fogva tartott forradalmi vezetőket kivégezték.¹² Csak másnap közölte az MTI: „Az igazságügyi hatóságok befejezték az eljárást ama személyek vezető csoportja ügyében, akik 1956. október 23-án az imperialisták aktív közreműködésével ellenforradalmi fegyveres lázadást robbantottak ki a Magyar Népköztársaság törvényes rendje ellen.”¹³

1958. június 16. hatása a kétoldalú viszony alakulására

Nagy Imre, Maléter Pál, Gimes Miklós, Szilágyi József és Losonczy Géza halála hatalmas felháborodást és elégedetlenséget váltott ki szerte Olaszországban. Az olaszországi sajtó ez esetben is nagyon hevesen és igen keményen reagált a történetekre: „a dolgok megváltoztak. Hruscsov egész Oroszország és a szolgástorba döntött országok egyedüli és igazi autokratájává vált, és megengedheti magának azt a luxust, hogy levegye az álarcot – fogalmazott az *Il Tempo*, majd hozzátette –, miután tudomásunkra jutott a megdöbbentő hír Nagy Imre, Maléter tábornok és két másik magyar személyiség kivégzéséről, akik pusztán azzal vétkeztek, hogy eleget tettek népük szabadságkiáltásainak, nehezünkre esik továbbra is akár csak a legcsekélyebb hitelt adni annak a legendának, amely jóindulatú személyként akarta feltüntetni Hruscsovot, aki félreérthetetlenül elhatárolja magát vérszomjas elődjétől.”¹⁴

A római *Il Messaggero* pedig arra emlékeztetett, hogy Hruscsov a magyar forradalom vezetőiről egy alkalommal kijelentette, hogy „megértéssel és bocsánattal fognak

élni irányukban”. Az *Il Quotidiano* a kommunista elnyomás utolsó véres epizódjáról beszélt. Az *Il Popolo* úgy fogalmazott, hogy „Nagy Imre nem volt fasiszta vagy reakciós, hanem hajthatatlan kommunista volt, akit – miután a »titoizmus« vádjával kizártak a magyar kommunista pártból – 1956-ban ismét visszavettek a pártba, mégpedig annak az új »sztálinellenes« irányzatnak az alapján, amelynek egyik előfutára volt hazájában. De a nemzeti méltóság védelmezőinek sohasem volt szerencsájük a szovjet birodalomban”.¹⁵ A Kádár Jánoshoz hasonlóan fiumei származású Leo Valiani, az *Il Tempo Presente* júliusi számában úgy vélte, hogy Nagy Imre és társainak kivégzése egyben a lenini párt újjászületése felett is kimondja a halálos ítéletet.¹⁶

Június 17-én, a Magyarországról érkező hírek hallatára a szocialisták az olasz parlament mindkét háza előtt sürgős kérdést intéztek Adone Zoli miniszterelnökhöz, és Giuseppe Pella miniszterelnök-helyettes-külügyminiszterhez, felszólítván a kormányt a megfelelő intézkedések megtételére. A szocialista véleményt Pietro Nenni ismertette az ANSA-hoz eljuttatott közleményben: „Tizennyolc hónap múlt már el a magyar felkelés óta, amnesztiát vártunk. Én magam is ilyen akciót sürgettem, és nem hivatalosan értésekre is adták, hogy az amnesztia nemcsak lehetséges, hanem küszöbön áll. Ehelyett kivégzéseket hajtottak végre. Ezek a kivégzések megnyitják a régi sebeket, és a gyűlölet sóját öntik rájuk.”¹⁷

A *Corriere della Sera* 1958. június 17-i számában Indro Montanelli *Megöltek egy becsületes embert* című írásával emlékezett Nagy Imrére és társaira.¹⁸ A kommunista párt vezetői közül Giancarlo Pajetta kijelentette, hogy Nagy Imre halálbüntetése egyenes következménye volt az 1956 októberi–novemberi eseményeknek, hiszen „nem történt más, mint az, hogy az ellenforradalom után a népi demokrácia védekezett. Természetesen ez nem egy új, kivégzésekkel szegélyezett időszak kezdete – ahogy sokan gondolják – hanem ezzel lezárul egy korszak.”¹⁹

A leköszönő miniszterelnök, Adone Zoli kormányának egyik utolsó tette volt, hogy világosan és erélyesen tiltakozott Nagy Imre és a magyar forradalom vezetőinek kivégzése miatt, sőt az Olasz Köztársaság budapesti diplomáciai képviselőjét konzultációra haza is rendelte. Az utolsó aktusok egyike volt ez, hiszen az egypárti (*Democrazia Cristiana*) kormányt 1958. július 1-jétől Amintore Fanfani kereszténydemokrata (DC)-szociáldemokrata (*Partito Socialdemocratico Italiano*) kormánya váltotta.

Fanfani kormányzása minden szempontból egy merőben új történet kezdetét jelentette. Ha másért nem, hát azért, mert 1959. február közepéig tartó kormányzása alatt miniszterelnöki megbízatása mellett magának tartotta fenn a külügyi tárcát,²⁰ sőt pártjának, a kereszténydemokratáknak az elnöki tisztségét is. Paolo Cacace külpolitikai újságíró találoán mondta erről az időszakról: egy hét hónapos monarchia vette kezdetét.²¹ Témánk szempontjából azonban nagyobb jelentőséggel bír az a tény, hogy ebben, a toszkán Fanfani nevével fémjelzett időszakban észlelhetők az első jelek a két ország viszonyának normalizálása.

A fordulat felé közeledve

Mindezek előtt azonban – az érezhetően megromlott államközi kapcsolatokra célozva – Giuseppe Pella olasz külügyminiszter a Zoli-kormány képviselőjében június 17-én parlamenti beszédében kijelentette, hogy Olaszország olyan országgal, mint Magyarország és annak kormánya, nem kívánja fenntartani a diplomáciai kapcsolatokat. Egy nappal később ismertette a kabinet határozatát, az újonnan kijelölt magyar követnek megadott diplomáciai hozzájárulás azonnali hatállyal történő visszavonását és a Budapesten szolgálatot teljesítő olasz követ hazarendelését: „Abban a megtiszteltetésben van részem, hogy bejelentsem Olaszország budapesti diplomáciai képviselőjének azonnali hazarendelését és az új magyar diplomáciai képviselő működési engedélye megadásának elhalasztását.”²²

A hír hallatán Budapesten a Magyar Külügyminisztérium protokollosztályának vezetője, Csatornai Károly június 19-én déli 12 órára magához kérte Fabrizio Franco követet, és magyarázatot kért tőle a bejelentett intézkedések miatt. Az olasz követ válaszában az intézkedéseket kapcsolatba hozta a magyar külpolitikára is hatással levő belpolitikai történésekkel, vagyis a kivégzésekkel. Ezt a magyarázatot Csatorday nem fogadta el, és kijelentette, hogy kormánya nem lát kapcsolatot a magyar belpolitikai történések és az olasz reakció között.²³ A magyar válaszlépés nem késett soká. A római ideiglenes magyar ügyvivő, Soós Lőrinc két nappal később, június 20-án egy politikai *pro memoria*, vagyis emlékeztető átadásával²⁴ tiltakozott az olasz külügyek vezetőjének szavai ellen.

A kétoldalú kapcsolatokban újonnan kialakult feszült helyzettel kapcsolatos első értékelések és a lehetséges ok-okozati összefüggésekre való következtetés a római magyar követségről érkeztek. A képviselő véleménye szerint a leköszönt olasz külügyminiszternek felesége révén erős és intenzív kapcsolatai voltak a Vatikánnal, hiszen Pella felesége jó ismeretségben volt Giuseppe Fietta pápai nunciussal, aki „bizonyos dolgokat” elmondott a külügyminiszter feleségének, s ezeket az asszony később a férjével közölte. Az olasz külügyek egykori irányítójának felesége állítólag június 18-án találkozott Fiettával, aznap, amikor a Nagy Imre és társaik elleni ítélettel kapcsolatban a Szentszék utasításokkal látta el Fanfanit, hogy a szenátusban és a parlamentben tegye szóvá az esetet. Ebből kiindulva vette bizonyosra Soós Lőrinc ideiglenes ügyvivő jelentése, hogy Pella a Vatikán sugalmazására hívta vissza a budapesti olasz követet és odázta el az új római magyar követ részére az *agrément* megadását. Az a vélemény is napvilágot látott, hogy a Szentszék már 1956. novemberében oda akart hatni, hogy Olaszország szakítsa meg a Kádár-kormánnyal a diplomáciai kapcsolatot.²⁵

Ismeretes, hogy a kétpólusú világban az ellenérdekű felek mindent megpróbáltak a politikai vagy gazdasági céljaik elérése érdekében. Ám az előbbi kalandos értékelés még Budapest számára is túlzó volt, tehát nincs mit csodálkozni azon, hogy a Bem rak-

parton sem tartották valószínűnek, hogy Fanfani vagy más, a „Vatikán által mozgatott” vezető kereszténydemokrata politikusok a jelentésben leírt regényes módon kapták volna a Magyarországra vonatkozó direktívákat.

Ezzel szemben a magyar külügyi vezetés a kijelölt követ „felfüggesztésével” kialakult helyzetet korántsem ítélte annyira súlyosnak, mint ahogy azt Pella nyilatkozatától várni lehetett. A Külügyminisztérium a Simó helyzetében bekövetkezett változást úgy akarta megoldani, hogy követségi gyakorlati tapasztalatok elsajátítása céljából az „átmeneti politikai dekonjunkció”²⁶ miatt kilátásba helyezett számára egy hat-nyolc hónapos vietnami (Hanoi) külszolgálatot.

A történelem során – különösen érvényes ez az elmúlt századra – az államok közötti problémák megoldásában olykor a legkisebb véletlenek, szerencsés pillanatok is szerepet játszottak. Nem gondoljuk, hogy ezek a helyzetek döntő jelentőségűek lettek volna, azt azonban igen, hogy ez a fajta diplomáciai „adok-veszek” sokszor váratlanul felértékelődve irányíthatta a történéseket a végkifejlet felé. 1958 nyarán valami ehhez hasonló következett be magyar–olasz vonatkozásban is, hiszen Simó Gyula vietnami diplomáciai szolgálatából végül nem lett semmi, mert a magyar belügyi szolgálatok Budapesten tetten érték az olasz követség katonai attaséját, amikor „kereskedelmi tárgyalásokat folytatott néhány maszek órással nagyobb mennyiségű karkötő és karóra eladása tárgyában”²⁷ – írta a kijelölt követ visszaemlékezéseiben. A kialakult helyzetben rejlő lehetőséget a magyar Belügyminisztérium azonnal meglátta, és ennek megfelelően különösebb késlekedés nélkül cselekedett.

A Belügyminisztérium II/2-es osztályának, vagyis a magyar kémelhárításnak a vezetője 1958. augusztus 4-én este hét órakor értesült a fentiekről, azonnal a helyszínre sietett, és az 1956 novemberében Magyarországra érkezett alezredest a Magyar Népköztársaság számára beszervezte.²⁸ Ez utóbbi tevékenység miatt maga a tetten ért katonai attasé is rövid levélben fordult a magyar belügyminiszterhez: „Miniszter Úr, Tudatom Önnel, hogy tudtomon kívül egy olyan cselekményt követtem el, amelyet a magyar törvény nem engedélyez, azzal, hogy hoztam egy csomagot, amiről kiderült, hogy csempész holmit tartalmaz. Ellenszolgáltatásként ezért forintot adtak az akatáskába, amely megszámlolva 300 000 forintot tett ki, amelyet egy bizonyos June-nak kellett volna átadnom Bécsben. Kérem a Belügyminisztert, hogy ezt ne vegye figyelembe, és ennek az esetnek az elintézését ne vigye hivatalos útra. Ellenszolgáltatásként kényszerítsenek arra, hogy az önök részére dolgozzak.”²⁹

Nehezítette a beszervezés folyamatát, hogy közben a helyszínre érkezett a diplomata felesége, majd az olasz követség több tagja is, végül több órai fogva tartás után a Külügyminisztérium egyik tisztviselője az olasz követségi tanácsos jelenlétében jegyzőkönyvet vett fel a csempésztevékenységről. Honfitársai felé a katonai attasé úgy állította be a dolgot, hogy azért tartották olyan sokáig őrizet alatt, mert nem akart jegyzőkönyvet aláírni a követségi megbízott jelenléte nélkül.³⁰

A kémelhárítás tapasztalatai szerint „az olaszok úgy látják, hogy [Enrico – A. G.] De Grossi a csempésztevékenységen túl velünk szemben helyesen és bátran viselkedett. Nem jelentette nekik, hogy beszerveztük. Amennyiben tényleg nem jelentette és szabaddá van, fel kellene vele venni a kapcsolatot” – hiszen De Grossit a magyar kormány 1958. augusztus 5-én kiutasította az országból. Budapest azonban a „Gruber” fedőnéven beszervezett tippszeméllyel való kapcsolatfelvételtől eltekintett, hiszen a római rezidentúrán keresztül folytatott ellenőrzés során megállapítást nyert, hogy De Grossit Olaszországba visszaérkezése után a katonai hatóságok felfüggesztették állásából, ő maga lemondott katonatiszti rangjáról, és megvált a katonaságtól.³¹

A lebukás másnapján a budapesti olasz követ sürgős kihallgatásra jelentkezett Sík Endrénél, akitől kérte a magyar hatóságok megfelelő és teljes diszkrécióját az országa számára kínos ügyben, valamint közölte, hogy olasz részről hajlandók természetesen a megfelelő ellentételezésre, így nem csoda, hogy nem sokkal később „valamikor augusztus utolsó napjaiban a római lapokban is megjelent az olasz külügyminisztérium rövid közleménye, amely szerint az olasz kormány Simó Gyula római követ kinevezéséhez a hozzájárulást megadta”,³² sőt szeptember 15-én már a beutazási vízumot is kiadta a budapesti olasz követség.

A magyar–olasz kapcsolatok új alapokra helyezése és a kezdeti lépések

Simó követ vonata 1958. szeptember 22-én futott be a római Termini pályaudvarra.³³ Fogadására megjelentek a magyar követség vezető beosztású dolgozói, valamint az olasz külügyminisztérium protokollfőnöke, Guerino Roberti, illetve a szocialista országok követségeinek képviselői. Simó Gyula megérkezéséről beszámolt az ANSA³⁴ olasz hírügynökség, a politikai lapok közül pedig az *Il Popolo*, a *Corriere della Sera* és a természetesen a kommunista *l'Unità* is, amely fényképes beszámolót is közölt az eseményről.³⁵

Magyarország olaszországi megítélése 1958 elejére az előző évekhez képest politikai vonatkozásban nem változott lényegesen. Az enyhülés kétségtelen jelei ellenére még érvényesült a szigorú olasz elutasító politika, sőt erősödött is Nagy Imre kivégzése után, és – ahogyan láttuk – komolyan felvetődött a diplomáciai kapcsolatok megszakításának gondolata is. Ez a helyzet azonban csak rövid ideig állt fent, és az új Fanfani-kormány gyorsan megváltoztatta elődjének politikáját. Ettől függetlenül azonban, vagy tán éppen ezért, Simó Gyula előtt munkája megkezdésekor hatalmas nehézségek tornyosultak.

Diplomáciai szolgálatának megkezdésekor például a követi megbízólevelét csak egy hónap késéssel, 1958. október 22-én délelőtt 10 órakor tudta csak átadni Giovanni

Gronchi köztársasági elnöknek. Gronchi elnök a találkozón az olasz–magyar reláció jövőjét tekintve optimizmussal szólt. A válságos esztendőket elmúltnak nevezte, a kulturális és a gazdasági kapcsolatok erősítésének fontosságáról beszélt.

Az elnöki látogatást követően az új magyar követ a diplomáciai szokásoknak megfelelően bemutatkozó látogatást tett a külügyminiszternél, a miniszterelnöknél, a nagykövetségek vezetőinél és az olasz politikai élet jeles képviselőinél. Ezen találkozók jó része azonban szintén késést szenvedett és csúszott a XII. Pius³⁶ halála – 1958. október 9. – miatti nemzeti gyász és az új pápa személye körül kialakult feszült politikai várakozás következtében. Simó legfontosabb találkozója is csak 1958. november 18-án került sor: Amintore Fanfani miniszterelnök erre a napra tűzte ki az új magyar követ fogadásának³⁷ időpontját.

E látogatás egészen barátira sikeredett, hiszen a miniszterelnök, aki külügyminiszter és egyben a DC vezetője is volt egyben, ezen a protokoll által kötelezően előírt diplomáciai vizitáción mesélte el – mintegy jóindulata jeléül – Simónak, hogy édesapja az első világháborúban osztrák fogságba esett. Az ott tapasztalt rossz viszonyok, az ellátás és a bánásmód azonnal megváltozott, amikor az olasz foglyok átkerültek Magyarországra, a somorjapusztai hadifogolytáborba. Megszűnt a szigor, megszűnt az állandó zárva tartás, és az étkeztetés is jelentősen javult. Így nem csoda, hogy hazatérte után Fanfani édesapja a magyar nép lelkes barátja és tisztelője lett, s ezt gyermekeitől is megkövetelte.³⁸

A római állomáshely elfoglalása és a kötelező látogatások sora után Simó egyik leg-sürgetőbb feladata a követség 1956-ban és a forradalmat követő belháborúban összeszekuszlódott személyi és adminisztrációs szálainak kibogozása volt. Hiszen ahhoz, hogy a munka meginduljon 1958 szeptemberében, először a képviselő helyzetét, a belső viszonyokat kellett tisztáznia és rendbe tennie.

Simó visszaemlékezéseiben arról beszél, hogy a munka megkezdésekor a követségen szolgálatot teljesítők egy része szakmailag képzett és tevékeny volt. Politikai szempontból voltak, akik talán túlzott aktivitást is mutattak, azaz kifejezetten a sztálinista vonalat képviselték, ez pedig a következő viszonyok kialakulását eredményezte: „Egyesek irtóztak, félték, és következetesen ki is tértek minden nyugati diplomatával vagy más polgári személlyel való találkozás elől is. Volt olyan sajtóattasénk, aki nem volt hajlandó elmenni a Rómában működő nemzetközi sajtóklubba, mert úgymond nem volt hajlandó »összekeveredni azokkal a kapitalista, fasiszta kurvákkal.«”³⁹ Nincs azon mit csodálkozni, hogy ez a magatartás idővel azt is eredményezte, hogy a magyar követség egyik vezető politikai beosztottja fasisztának titulálta az OKP PB egyik tagját, Giorgio Amendolát.

Az adminisztráció elrendezése után a következő rendszer alakult ki a képviselőten: a követség általános irányításának feladata, a külpolitikai kérdések, valamint a fogadó országgal való magyar kapcsolatok alakulásának a felelőse természetesen maga a követ, Simó Gyula feladata lett. Ezenkívül a felügyelete alá tartozott az OKP-val és a dip-

lomáciai testületekkel való kapcsolattartás is, valamint szintén ő irányította a személyzeti ügyeket. Soós Lőrinc követségi tanácsos felelt az olasz belpolitikáért, ő foglalkozott a békemozgalmakkal és az Olasz–Magyar Baráti Társaság ügyeivel, illetve irányította az olasz külügyminisztériummal kapcsolatos viszonzossági ügyeket, a RMA gazdasági és adminisztratív feladatait. Az emigrációs ügyekért, a magyar emigrációs egyesületekkel történő kapcsolattartásért Márkus Dezső I. o. követségi titkár volt felelős. Szintén ő gondoskodott a konzuli, a turisztikai és a jogi vonatkozású ügyekről, perekről. A Szentszékkal kapcsolatos feladatokat, a sajtóval történő kapcsolattartást, valamint a követség sajtóirodájának gondjait Reményi Károly I. o. követségi titkár intézte. A kulturális területet Márki Pál II. o. követségi titkár felügyelte. A protokollal és a gazdaságpolitikai ügyekkel pedig Goldoni Lajos III. o. követségi titkár foglalkozott. A névsorban 1959-ben kisebb változás következett be, többek között Merényi Ferenc I. o. követségi titkár átvette Márki Pál követségi titkártól az Akadémia ügyeit, valamint Márki Pál III. o. titkár átvette Reményi Páltól a sajtóügyeket és a sajtóosztály irányítását.⁴⁰

Az a politikai karantén, amely az ötvenes évek végétől meghatározója volt a hivatalos kétoldalú kapcsolatoknak a magyar diplomáciai képviselő tekintetében is érzékelhető volt, mivel a követség, a követség diplomatáinak és magának a követnek a mindennapi életében korlátozások érvényesültek. Az olasz külügyminisztérium ugyanis évekkel előtte kijelölt a szocialista országok – köztük a magyar követség teljes személyzete – részére *szabad, tilos, illetve előzetes engedélyhez kötött* közlekedési zónákat az ország teljes területén. A ténylegesen szabad terület a főváros, illetve Rómát övező területek voltak keleti, illetve déli irányban. Ezt követte az előzetes engedélyhez kötött úgynevezett sárga zóna, utána pedig a szigorúan tilos beutazású vörös, majd megint sárga terület. Érthető módon a leglényegesebb tilalmi területek az ország északi, északkeleti határsávjai voltak három-öt kilométeres szélességben. Tilos volt az említett területeken kívül az Appeninek két hegyláncolata, Szardínia teljes területe és Szicília jelentős része. Simó visszaemlékezéseiben megjegyzi, hogy személyesen neki sohasem tagadták meg az engedélyköteles területeken való átutazást, de a követség egyes tagjaival kapcsolatban még a római szabad zónából való kiutazást is gátolták.⁴¹ Ez a fennálló helyzet csak 1959-re kezdett megváltozni.

Ez év végén az MSZMP első kongresszusára készült, VII. kongresszus néven. Ezen a kongresszuson az újrakezdés és a múlttal való leszámolás jegyében Kádár kijelentette: „a Központi Bizottság helyreállította az egész pártban a pártélet lenini szabályait, a demokratikus centralizmust, a kollektív vezetést, és helyreállította mindazok becsületét, akiket Rákosi és az őt támogató csoport alaptalanul megvádolt.”⁴² Kádár ezzel egyszerre lezártnak tekintette az elmúlt évtizedben elkövetett törvénysértések ügyét.

A magyar pártvezetés fontosnak tartotta, hogy a kongresszuson a külképviseletek vezetői is nagy számban vegyenek részt, így Simó Gyulának is be kellett jelenteni a római külügyminisztériumban, hogy Budapestre utazása miatti távolléte alatt ki he-

lyettesíti őt a magyar diplomáciai képviselőten. Conte di Gianvico Borromeóval történt személyes találkozásán – Borromeo volt ekkoriban az olasz külügyminisztérium szocialista országokkal foglalkozó tanácsosa – felvetette a fenti problémát is. Reményét fejezte ki, hogy hamar megoldódik a kérdés, mert a kölcsönösség és a viszonyosság figyelembevételével tarthatatlan, hogy míg Magyarországon az olasz diplomaták minden korlátozás nélkül szabadon mozoghatnak az országban, addig Olaszországban a magyar diplomaták számára szankciók vannak érvényben. Simó tárgyalópartnerét ez a helyzet érezhetően váratlanul és felkészületlenül érte, így nem csoda, hogy a magyar követ igyekezett kihasználni kedvező helyzetét: „Úgy éreztem, hogy ez az ő pillanatnyi tájékozatlansága olyan politikai rés, amelyet tágítani lehet.”⁴³

Néhány hónappal később, 1960. március 15-én, a magyar diplomatát az olasz külügyminisztériumba kérték, és közölték vele, hogy a magyar követség irányítása alatt álló valamennyi intézmény számára a szabad utazás engedélyezett. Jelentős és fontos eredmény volt ez akkor, mert Magyarország volt az egyetlen szocialista ország, amely ilyen jogokkal rendelkezett Olaszországban.

Természetesen a hatvanas években a tiltott zónák döntő többsége katonai okok miatt volt szigorúan tiltott terület egy a Varsói Szerződés katonai blokkjához tartozó ország bármilyen rendű és rangú diplomatája számára. A két ország földrajzi helyzetéből adódott, hogy a NATO-tag Olaszország és a Varsói Szerződésben részt vevő Magyarország egy esetleges katonai konfliktus kirobbanásakor egymással szemben vette volna föl a harcot. Egy lehetséges katonai összecsapás esetére azután számos modell készült, amit később hadgyakorlatokon próbáltak a különböző fegyvernemekkel, csapatokkal gyakoroltatni.

A Hadtörténeti Levéltárban megtalálható dokumentumok tanúsága szerint ha Magyarországot hadászati rakéta atomcsapás érte volna például Dél-Olaszország területéről vagy az északon található Aviano (Pordenone) támaszpontonról, akkor – a néphadsereg felderítő jelentése szerint – az ellenséges nyugati földi erők támadása Magyarország ellen a Dél-Németország–Észak-Olaszország–Ausztria térségben alapvetően két hadműveleti irányból bontakozhatott volna ki: az egyik a München–Linz–Bécs–Budapest, a másik, pedig a Padova–Klagenfurt–Graz–Szombathely irány.⁴⁴ Egy esetleges nyugati támadás alkalmával a jelentés számolt Jugoszlávia „beszállásával” Magyarország oldalán, így az olasz hadsereget lekötötte volna Jugoszlávia, mivel csak Ausztria, illetve Jugoszlávia felől jöhetett volna.

Ebben az időben – tehát a hatvanas évek elején – a szocialista országok elleni „nyugati” agressziót modellező elgondolás szerint a NATO-parancsnokság Csehszlovákia, Románia, Magyarország területén található objektumok ellen tömeges atomcsapással akarta volna kirobbantani a háborút, maguknak, a hadműveleteknek a kifejlesztése nyugatnémet illetve olasz erőkkel történt volna. Magyarország irányába a haditevékenységek folytatásához létrehozzák a „Dél” Hadseregcsoportot nyugatnémet, oszt-

rák, és olasz katonai állománnyal (Olasz Hadsereg 3., 4., 5., 6. hadtestei, „szardíniai gránátosok” gyalogos hadosztály). A nyugatiak elgondolása szerint az első csapásokkal együtt a nyugatnémet és az olasz csapatok behatolnak Ausztria területére. Az osztrák erőkkel együtt Bécs–Budapest, illetve Graz–Kecskemét irányban szétzúzzák a keletiek Dunától nyugatra levő erőit, majd a hadműveletek hetedik napján beveszik a magyar fővárost, ezt követően pedig a Kecskemét, Szeged körzeteket, majd új erők ütközetbe vetésével támadnak Szolnok–Debrecen–Csap–Lvov, illetve az erők egy részével Kecskemét–Szolnok–Kolozsvár irányba.

A szocialista országok válaszáként a főparancsnokság húsz atomcsapás mérését tervezte volna 14 800 kilotonna értékben az olaszországi fontosabb politikai, közigazgatási, ipari objektumokra, atomraktárakra, rakétakilövőkre, repülőterekre. A „keletiek” elgondolása volt továbbá, hogy a délnyugati frontra a főparancsnokság által mért első csapással egyidejűleg atomcsapásokat mér az ellenség erőire, és támadásba megy át.

Ausztria semlegességének esetén – az 5. Magyar Hadsereggel Bécs–Linc(sic!)–Salzburg(sic!), illetve a 8. Hdt.-tel Graz–Klagenfurt–Trevízió(sic!) irányokban és a hadművelet 5–7 napjára birtokba veszi Rozenheim(sic!), Kufstein, Bruck, illetve Bolcano(sic!), Trevízió(sic!) körzeteket és ezzel Ausztriát teljesen kikapcsolja a háborúból. A továbbiakban beérkező erőket is ütközetbe vetve befejezi az Alpokban az ellenség erőinek felmorzsolását, és a támadást déli irányba kifejlesztve szétzúzza az ellenség erőit Észak- és Közép-Olaszországban, ezzel pedig Olaszországot kapcsolja ki a háborúból.⁴⁵ Ismeretes, hogy magyar részről a Pó-síkság elfoglalásának stratégiai lépéseire Antall József, a Magyar Köztársaság első szabadon választott miniszterelnökének képzőtisztje is próbálta beavatni katonáit. Kevés sikerrel.⁴⁶

Az 1956-os forradalom utáni külpolitikai bojkott, melynek fenntartásában Olaszországnak is tevékeny szerepe volt, a hatvanas évek elején kezdett el igazán lazulni. Míg az ötvenes évek utolsó éveiben a kádári Magyarország külpolitikai akciórádiusza jószerivel a Varsói Szerződés tagállamaira, Kínára és Jugoszláviára szorítkozott, addig a hatvanas évek elején a fejlődő országokkal kialakítható kapcsolatok már az első kitérés pontokat jelentették az ország példátlan diplomáciai elszigeteltségéből. Maga Kádár János is akképpen vélekedett egy 1965-ben az Országgyűlésben elmondott felszólalásában, hogy „külpolitikai tevékenységünkben nagy jelentőséget tulajdonítunk Ázsia és Afrika újonnan függetlenné vált országaihoz fűződő kapcsolatainknak”.⁴⁷

Az ezeket a kitérés pontokat Olaszország vonatkozásában is kereső magyar politika kulturális téren igen komolyan kezdett figyelni, az 1935-ben alapított budapesti Olasz Intézet (*Istituto Italiano di Cultura per l'Ungheria*) tevékenységére, működésére. A Külügyminisztérium ez ügyben született feljegyzései szerint – a megfelelő átláthatóság elérése végett – biztosítani kellett az Olasz Kulturális Intézet megfelelő áttekintését, ellenőrzését, és tevékenységének szabályozását, valamint megfelelő intézkedésekkel történő ellensúlyozását. A „megfelelő átláthatóság” elérése azért is tűnt indokoltnak

a magyar fél szemében, mert már egy 1958-as belügyminisztériumi jelentés is felróta az intézetnek, hogy fő feladatának tekinti a magyar értelmiség „egyes csoportjainak” megnyerését, hogy utána döntő hatással legyen az egészre. Sőt szó szerint idézi Luciano Perselli igazgatót, aki egy jelentésében így jelölte meg ezzel kapcsolatos feladatukat: „Tevékenységünk további célja, hogy fenntartsuk azokat az értelmiségi köröket, amelyek a rendszernek még nem sikerült megnyernie.”⁴⁸

A Bródy Sándor utcai intézet munkájának ellensúlyozásával tehát tervszerűen kezdett foglalkozni a magyar fél, a Magyarország irányában „nem ellenséges” olasz tudósok, művészek, írók, kulturális vezetők meghívásával, vendégül látásával. Fontosnak tartotta ezen kívül a politikailag szimpatizáns tanárok meghívását nyelvtanfolyamokra és egyetemi lektorátusok vezetésére.⁴⁹

Ugyanilyen fontosságot tulajdonítottak Budapesten az olaszországi Olasz–Magyar Baráti Társaságnak (a továbbiakban: OMBT). Az OMBT helyi képviselői egyre gyakrabban igényelték a magyar követ jelenlétét, a személyes konzultációkat, amelyek során beszámolhattak az aktuális rendezvényekről, és tájékoztatást kaphattak a magyar kultúrpolitika szándékairól. Simó követ, ha tehetett, részt vett ezeken az összejöveteleken. Az ő idejében indultak meg a kulturális rendezvények: magyar táncegyüttesek látogattak Olaszországba, zenekarok, népi együttesek, később írók, költők, akik Olaszországgal foglalkoztak, festők és zenészek, filmesek – ők később kezdtek már a filmvárosba, a Cinecittába is eljárogatni –, és közülük sokan Magyarországra visszatérve magukkal hozták az olasz filmművészet értékeit.

Különösen nagy jelentősége volt az 1960-as olaszországi Risorgimento-megemlékezéseknek és a konferenciákban rejlő lehetőségeknek. A Risorgimento volt az a szellemi-politikai-katonai mozgalom, amely a 19. század közepére, 1861-re az egységes Olasz Királyság létrejöttéhez vezetett. A kiemelt fontosságú évforduló miatt Magyarországot neves tudósok – Ortutay Gyula, Kardos Tibor, Koltay-Kastner Jenő, Kis Aladár, Sallay Géza, Rózsa Zoltán – képviselték az itáliai rendezvényeken. Magyarországon is megemlékeztek a Risorgimento centenáriumáról, a programok közül az egyik legfontosabb a Magyar Nemzeti Múzeum Risorgimento-emlékkiállítás volt. Olaszországban közben az ünnepségek „Italia 61” néven tovább folytatódtak, melyekre Magyarország számos illusztrációt, dokumentumot, háttéranyagot küldött.⁵⁰

Ez a nagy-nagy igyekezet azonban néha kínos pillanatokat is okozott. 1961. július 20-án a Rómából Budapestre küldött rejtjeltávirat szó szerint így fogalmazott: „Felhívom a központ figyelmét, hogy a követségnek több ezer példányban megküldött Risorgimento-kiadvány 38-ik oldalán a két lóval szántogató Garibaldit ábrázoló kép alatt ez az olasz nyelvű szöveg olvasható: Garibaldi és vezérkara. A kiadvány így egyelőre használhatatlan.”⁵¹

Az 1960-as esztendő másik nagy jelentőségű eseménye a XVII. Nyári Olimpiai Játékok voltak. Érdekes, hogy a játékok megrendezésének jogáért Detroit, Brüsszel, Lausanne

városain kívül a magyar főváros Budapest is pályázott. A római olimpia mindkét felet fokozottabb politikai aktivitásra készítette. Mind a magyar, mind az olasz illetékes szervek-szolgálatok igyekeztek is élni a kínálkozó lehetőséggel.

A római konzuli munka folyamatában a diplomáciai testület több olyan magyar származású olasz állampolgárral került kapcsolatba, akik ügyes-bajos dolgaik (iratok, igazolások, bizonyítványok) magyarországi beszerzésében kértek segítséget. Természetes, hogy az államvédelem számára a legtöbbet azok az esetek ígértek, amelyekben megállapítható volt például, hogy „feleségének rokonain keresztül érdekes rokoni és baráti kapcsolatokkal rendelkezik. Feleségének egyik testvére olasz tengerész alezredes, aki Nápolyban teljesít szolgálatot, másik testvére őrmesteri rangban a Brignoli NATO-parancsnokság bárjának vezetője, egyik leánytestvére egy amerikai őrnagy felesége, aki jelenleg Nyugat-Németországban teljesít szolgálatot. Feleségének unokatestvére – akivel személy szerint is jó barátságban van – Luigi Gallo, a római pályaudvar postaállomásának osztályvezetője, kimondottan baloldali, pártonkívüli.”⁵²

Ezekben az esetekben a magyarországi ellenőrzés mellett felhasználták az olimpia alatt megszerzett tapasztalatokat. De az első kedvező benyomások és az együttműködésre való minden hajlandóság ellenére a magyar államvédelem óvatosabbá vált, amikor ugyanarról a személyről egy olimpia alatti jelentésben ez állt: „elmondotta, hogy az olasz rendőrség több esetben felkérte arra, hogy a Nápolyban élő magyarokat tartsa ellenőrzés alatt, ő azonban azzal a kifogással, hogy nem tud magyarul, visszautasította ezt az ajánlatot. Állítása szerint 20 éve Nápolyban él, ez az állítása azonban nem valószínű, mert több esetben előfordult, hogy nem ismerte ki magát Nápoly utcáin. Az olasz rendőrséggel való kapcsolatára enged következtetni, hogy egy alkalommal az utcán egy rendőrezredest vigyázzállásban üdvözölt.”⁵³ Majd pedig eltekintett az alkalmazásától, mert „Társszervünk jelentése alapján az ellenséges elhárítás embere. Anyagilag megbízhatatlan, sőt szélhámos... tippként való foglalkoztatását nem javasoljuk.”⁵⁴

Ám a „másik oldal”, vagyis a kommunista rendszerrel élesen szemben álló olaszországi magyar emigráció sem maradt tétlen az olimpiai játékok ideje alatt. Az 1956-ot követően megalakult olaszországi magyar diákszövetség⁵⁵ minden alkalmat megragadott, hogy akár csak a pusztja jelenlétével tiltakozzon a kommunista Magyarország ellen. Az 1960-as olimpia alatt sátortábort szervezett, ahol minden magyar, akinek sikerült Nyugatra menekülnie, ingyen szállást kapott és ellátást. Vőlegények, menyasszonyok találkoztak, megszervezték a vatikáni esküvőket, hogy rögtön útlevelet kaphassanak.

Az olimpiai faluban újságokat terjesztettek a magyar delegáció tagjai között. Dr. Pintér Lajos, a diákszövetség egyik vezetője úgy emlékszik, hogy egyszer-kétszer komolyabb atrocitásokra, verekedésre is sor került a biztonsági emberekkel. Mivel akkoriban egy delegációban külföldre érkező magyar számára a csoportos utazások, városnézések

tulajdonképpen kötelezők voltak, és mindenkit biztonsági emberek kísértek, a diák-szervezet aktivistái az olasz szervezőktől információkat szerezve szervezték meg, hogy le tudják „léptetni” azt, aki akarta. Utána pedig ők mentek el a szállodába, ahol egy-két ezer lírát adtak a portásnak, aki a megadott szobából lehozta az összekészített bőröndöt, s ezt az olaszországi magyar diákszervezet tagjai vitték tovább a gazdájának.⁵⁶

Egy kitörési kísérlet: olasz újságírók Magyarországon

A magyar külpolitikai kiütkeresés stratégiájának másik fontos eleme az a propaganda-hadjárat volt, amely az eredményezte, hogy a hatvanas évektől kezdődően egyre gyakoribbá váltak a különböző külföldi, így természetesen olasz újságíró-delegációk magas szintű fogadásai.

E sajtópolitikai offenzívát egy Marosán Györggyel készült hosszabb beszélgetés nyitotta 1960 novemberében. A beszélgetés házigazdája eredetileg Kádár János lett volna, Marosán csak távollétében helyettesítette az MSZMP KB első titkárát. Marosán György interjúra való kijelölésében kommunikációs képességein kívül szerepet játszhatott az is, hogy az év elején Rómában részt vett az OKP IX. Kongresszusán (1960. január 20.–február 4.). Az interjú során az általános magyar helyzettel, gazdasági sikerekkel és problémákkal, valamint az életszínvonal alakulásával kapcsolatos „marosáni” gondolatok⁵⁷ után természetesen az 1956-os forradalom is szóba került:

„Itt van 1956. Hiba volt Magyarországon 1956 előtt? Bizony sok hiba volt. Mégis mikor külföldi újságírók megkérdezték: Kádár és Maga egy kérdőjel, mindkettőjüket halálra ítélték, hogyan kerültek mégis ugyanarra a vonalra? Mit lehet erre válaszolni? – tette föl a kérdést Marosán – Minden ember életében felvetődik nehéz helyzetben a kérdés: a barikád melyik oldalán áll? Harminckilenc éve vagyok szervezett munkás. Nem születtem munkáscsaládból. Az apám és az anyám tanítók voltak. Mit csináljak? Csak azt tehettem, amit 1956-ban csinálhattam. Hibák nem fognak többet előfordulni, arra mi majd vigyázunk. A kommunisták csak egyszer követnek el hibát, másodszor nem ismétlik meg. És milyen a mi rendszerünk? Ha valaki az országot ismeri és megnézi, látja, hogy ezt a rendszert nem lehet szuronyokkal fenntartani. Lehet a bányásznak annyi szemet adnia, amennyit most nálunk ad, ha a háta mögött ott állnak fegyverekkel? Átmenetileg lehet, csak abból nem az jön ki, ami itt van ... Külföldi újságírók által feltett kérdések között szerepelt egyszer, hogy hány embert végeztettünk ki. Münnich elvtárs dokumentálta a kivégzettek névsorát. Izgatottan vártuk, hogy mi lesz. Az újságírók mindenről írtak, csak erről nem. Mert ezt megírni külföldön nem jó. Miért nem hozzuk nyilvánosságra mi ezt a névsort? Mert ez nekünk sem jó. De tudják, mi történik, ha elengedjük az ellenforradalom leverése után a vörösterrort? (...) Mi nem engedjük el. (...) Az ország szilárd, politikailag elérkezett az amnesztia ideje.”⁵⁸ Az első, az

1959-es közkegyelmet „a gyors politikai és gazdasági konszolidáció” tette lehetővé. 1960. április elején újabb részleges közkegyelemre került sor a „felszabadulás 15. évfordulója alkalmából”.

Marosán konkrét és az olasz belpolitikát is érdeklő ügyekre is kitért a beszélgetés későbbi részében. Ilyen volt az amnesztia kérdése vagy Déry Tibor sorsa, az író letartóztatása és elítélése, amely, mint láttuk, hatalmas indulatokat okozott az olasz szellemi élet baloldalán:

„Amnesztia? Miért csak Dérynek és másnak nem? Nálunk is vitatkoznak ezen. Volt, aki azt mondta: Déry? Helyes. Volt, aki azt mondta: Farkast is ki kell engedni. Volt, aki itt nálam verte az asztalt és azt mondta: »Őrült vagy. Ezt még egyszer kiengeditek!« Déryt kiengedjük. Őt igen, másokat nem. Mert megint fogunk amnesztiát csinálni, senkit sem etetünk benn, 2-3 év múlva ki fogunk engedni mindenkit. Az az ember is kinn van, aki engem agyon akart lőni itt a sarkon 1956-ban. Hogyan kell igazságot tenni? Át kell adni a múltnak Déryt is és Farkast is, Nagy Imrét és Rákosit is.”⁵⁹ Ezen a ponton szólt közbe az olasz küldöttség egyik tagja, a római *Il Messaggero* politikai rovatának vezetője, aki megkérdezte, hogy az előbb említett személyek politikai felelőssége gyakorlatilag azonos volt-e.

Marosán az újságíróknak adott válaszában leszögezte: „Mit gondol, ha Déry politikailag győz, mi történik velem? Nem vittek volna bíróság elé, hanem a sarkon agyonverték volna. Nem teszik fel a kérdést? Nézzen utána mi történt 1919-ben, kérdezze meg Nennitől, mi történt a fasiszták hatalomátvétele után Olaszországban. Amnesztiát adnak, meghatározott keretek között, de se Farkasnak, se Dérynek nem törölték el a büntetését. Ez a kormány nagylelkű. Tessék kimenni az életbe, nézzenek körül. Mindenki el van helyezve, velem másképp bántak volna.”⁶⁰

Az olasz újságíró-delegációk fogadásánál természetesen az elsődleges szempont volt, hogy a tudósító vagy tudósítók a „baráti” médiában tevékenykedjenek. Az ilyen delegációk Magyarország legfontosabb ipari- és mezőgazdasági üzemeibe, sőt akár a magyar-osztrák határsávba is ellátogathattak riportokat, beszámolókat készíteni.

Voltak azonban kivételes esetek is. Különleges jelentőségű volt például Indro Montanelli, aki az *Il Paese Sera* című kommunista lapban tett nyilatkozatában kijelentette, hogy szívesen jönne újból Magyarországra. A Külügyminisztérium, a római magyar követséggel együtt javasolta Montanelli magyarországi látogatásának megszervezését, sőt azt is, hogy itt-tartózkodása alatt Kádár Jánossal is találkozhatson, a látogatás azonban végül is elmaradt. Enzo Biagi szerencsésebb volt a *La Stampa* című lap képviselőjében. A 2007 novemberében Milánóban elhunyt neves zurnalista számára vendéglátói gazdag budapesti programot szerveztek. A Legfelsőbb Bíróság megtekintése után ellátogatott a Kerepesi temetőbe, ahol – mint a látogatásáról szóló jelentés fogalmaz – „Rajk László (eredeti szövegben elvtárs, László név utólag tollal odaírva – A. G.), valamint az 1956 őszen elesettek sírját akarta megnézni. [...] igen tájékozott

volt [...], újságíró társai már pontosan tájékoztatták őt előre, hol található ezeket a sírokat. Ezt követően a Központi Házasságkötő Terem, a III. sz. Sebészeti Klinika és a Magyar Néphadsereg Színháza következett. A Szent István körút 14.-ben találkozott vezető színészekkel, így többek között Ruttkay Évával – »Biagit főleg kereseti viszonyai érdekelték« – és a főrendező Várkonyi Zoltánnal, akitől megkérdezte, hogy »a párttag művészek előnyben részesülnek-e a többiekkel szemben«. Várkonyi azt válaszolta, hogy ő maga sem párttag, csak pártönkívüli bolsevik. Biagi kérdésére – aki igen meglepve fogadta ezt a kijelentést –, hogy ha egyetért a párttal, miért nem lép be, Várkonyi azt válaszolta, hogy ha ő a párt tagja volna, kötné őt a pártfegyelem. Vagyis ha a párt egy határozatot hoz, és azt a többség elfogadja, neki azt végre kellene hajtania akkor is, ha nem ért vele egyet. Így viszont továbbra is bírálhat, és nem köteles olyan nézeteket is magáévá tenni, amelyekkel nem ért egyet. [...] Várkonyi megemlítette, hogy ismeri Kádár elvtársat. Biagi erre igen élénken érdeklődni kezdett, hogy milyen ember, jár-e színházba, olvas-e könyveket, milyen kedvtelései vannak. Várkonyi idézte a »Kormos ég« bemutatója alkalmából lezajlott vitát és azt, hogy Kádár elvtárs helyeselte a darab irányvonalát, miután felesleges most olyan kijelentéseket adni a kommunisták szájába, amelyeket akkor nem mondtak el. Ne akarjuk úgy bemutatni a kommunistákat, mintha '56-ban mindent pontosan tudtak volna, pedig akkor éppen elég nagy zűrzavar volt, és az okos emberek sem voltak elég okosak. Várkonyi még egy vadásztörténetet is elmesélt, hogy bebizonyítsa, hogy Kádár elvtárs mennyire nem szereti a hízelkedőket. Biagi nagyon el volt ragadtatva Várkonyitól, igazi európainak, nagy művész egyéniségnek nevezte. [...] Biagi, budapesti tartózkodása után benyomásait összegezte: „Magyarországon már sokkal szabadabb az élet, sok engedményt tettek az értelmiségiek felé; a népi demokratikus országok között Magyarország az, ahol a legtöbb »szabadság« van. Ennek ellenére – mondotta –, ő »nem tudna ilyen országban élni.«.”⁶¹

A megoldás megkeresése

Az ország köré vont külpolitikai bojkott oldásában elért részleges eredmények azonban nem voltak elégségesek, hiszen a Magyar Népköztársaság mindaddig nem tekinthette magát a nemzetközi közösség teljes jogú tagjának, amíg a magyar ENSZ-delegáció mandátumát, egy 1957-ben hozott döntés értelmében, függőben tartották.

Az 1958. szeptemberében római állomáshelyére megérkező új magyar követnek tehát az egyik legfontosabb feladata éppen az volt, hogy érje el az olasz vezetésnél, Fanfani miniszterelnöknél, hogy ha már az olasz ENSZ-delegáció az 1959. szeptember vége felé kezdődő ENSZ ülészen nem hajlandó a magyar ügy napirendre tűzése ellen szavazni, legalább tartózkodjon a szavazástól. Mikor Simó a magyar kormány ebéli kérését közölte az olasz kormányfővel, Fanfani kimért távolságtartással válaszolt:

„Közölte, hogy miként az számomra is ismeretes – emlékezett vissza a magyar követ –, Olaszország egy másfajta szövetségi rendszerhez tartozik, mint Magyarország. Miként ez a szocialista országok közösségében is szokásos, a legfontosabb nemzetközi kérdésekben előzetesen egyeztetik álláspontjaikat, és a nemzetközi fórumokon ezzel az egyeztetett állásponttal közösen lépnek fel. Így Olaszország, mint a NATO tagja, kötelességének tartja, hogy a NATO-tagállamokkal közös álláspontra helyezkedjék az említett magyar kérdésben is. Ilyenformán tehát a magyar kormány ez irányú kérésének eleget nem tehet.”⁶²

Simónak – visszaemlékezése szerint – hosszas érvelés után sikerült valamelyest enyhítenie az olasz miniszterelnök álláspontján, mert nem sokkal később Fanfani már így vélekedett: „Követ úr! Én elfogadom az Ön érvelését. Önnek valóban igaza van. Az ún. magyar kérdés valóban nem volt soha fontos, nemzetközi kérdés, és napjainkban már igazán csak a nemzetközi feszültség fenntartásának célját szolgálja. Én elvileg elfogadom az Ön kormányának javaslatát, és ígéretet teszek arra, hogy a legközelebbi ilyen nemzetközi egyeztető megbeszélésünkön javasolni fogom a kérdésnek a napirendről való levételét. Egyebet most Önnek nem ígérhetek. A fentiekről természetesen kérem, hogy mielőbb tájékoztassa Kormányát.”⁶³

Fanfani ezt nem sikerült azonban elérnie, Washington ebbe akkor még nem ment bele. Olaszország számára idővel a magyar ügy kezdett egyre kevésbé fontos lenni. 1960 novemberére a római követségen működő rezidentúra már pontos információkkal rendelkezett az olasz külügyminisztérium álláspontjáról: „az olasz külügyminisztériumot nem érdekli a magyar kérdés, kezdeményező lépéseket ebben a kérdésben ők – és az olaszok – nem kívánnak tenni. Ha a kérdést mégis napirendre tűznék, és szavazásra kerül a sor, akkor – mint szövetségesek – természetesen az Egyesült Államok álláspontja mellett szavaznának.”⁶⁴

A magyar mandátum ügyében lebonyolított szavazásoknál lassan, de folyamatosan módosultak az arányok⁶⁵ a magyar kormány javára, így előre látható volt, hogy csak idő kérdése, és nem sokára már nem lesz meg a „magyar kérdés” napirenden tartásához szükséges kétharmados többség. A magyar ENSZ-mandátum függőben tartását szorgalmazó Egyesült Államok mindenképpen szerette volna elkerülni, hogy javaslata esetleges leszavazásával kínos presztízsveszteség érje, a magyar kormányzat pedig belátta: korántsem másodrendű fontosságú, hogy az ENSZ-beli helyzetének rendezésével mikor áll helyre az ország nemzetközi cselekvőképessége. Nem maradt más megoldás, mint a magyar–amerikai viszonyok előzetes rendezése. 1962 őszén adták át az amerikai külügyminisztériumban a magyar ügyvivőnek azt a nem hivatalos emlékeztetőt, amely már tartalmazta az Egyesült Államok és Magyarország közötti megegyezés feltételeit. A *pro memoria* szerint Washington a forradalom miatt elítéltek és bebörtönzöttek szabadlábra helyezését kívánja. Cserében kezdeményezően lép majd föl a világszervezetben a magyar fél hátrányos helyzetének megszüntetése érdekében.

Mind a magyar, mind az amerikai oldal tartotta szavát. Magyarországon az 1963 márciusi közkegyelmi rendelettel szinte valamennyi politikai elitét amnesztiában részesült, az az Egyesült Államok pedig tevőlegesen közreműködött abban – és ez Magyarország külpolitikai elszigeteltségének végét, a külpolitikai mozgástér bővülésének kezdetét jelentette –, hogy 1963 folyamán deklarálták azt az ENSZ-határozatot, amelynek értelmében többek között Magyarország ENSZ-tagságát is helyreállították.

A bojkott végét jelezte az is, hogy ugyanebben az évben Nagy-Britannia, Franciaország és Belgium, 1964-ben pedig Svédország, Svájc és Kanada mellett május 4-én az Olasz Köztársaság is nagyköveti szintre emelte a Magyarországgal fenntartott diplomáciai kapcsolatát.

Jegyzetek

- 1 Római rádió, 1957. szeptember 14. In: Magyar Távirati Iroda Archívum, MTI Szigorúan Bizalmas Sajtófigyelő (a továbbiakban: MTI Arch. MTI Szig. Biz. Sajtófigyelő) Különkiadványa 1957. október 23.
- 2 *Corriere della Sera*, 1957. október 23. DPA, Milano, uo.
- 3 *Uo.*
- 4 *Amerika Hangja*, 1957. október 25., uo.
- 5 Erről az időszakról bővebben I. Somlai Katalin *Olaszország című tanulmányát*. In: „Evolúció és revolúció. Magyarország és a nemzetközi politika 1956-ban” (szerk. Békés Csaba). Budapest: 1956-os Intézet–Gondolat Kiadó, 2007. 245–252. o.
- 6 Róma, 1956. október 31. Olasz Köztársaság Külügyminisztériuma – RÓMA – A római magyar követség munkatársai örömmel üdvözlnek az egész magyar nép dicsőséges forradalmának győzelmét. A követség dolgozói teljes mértékben azonosulnak annak a harcnak a célkitűzéseivel, amely a szabadságot, a demokratikus rendet, a gazdasági felemelkedést, és nemzetünk békéjét szolgálja. Egyetértünk azzal, hogy haladéktalanul ki kell dolgozni a független Magyarország külpolitikájának vezérelveit, ezeknek, pedig új alapokon kell nyugodniuk. Ezzel összefüggésben a Követség azt javasolja a független kormánynak, hogy szenteljen különleges figyelmet a magyar–olasz kapcsolatoknak, amelyre a történelem során mindig a két nép hagyományos barátsága volt jellemző, nemkülönben a Szentszékkal való kapcsolatoknak, mely egy hatalmas tevényt követően szüntek meg normálisnak lenni. A követség munkatársai meg vannak győződve arról, hogy a szabad Magyarország és a nemzetek kapcsolatainak a nemzeti érdekeket tiszteletben tartva a szuverenitáson, a függetlenségen kell alapulniuk. In: ASMAE DGAP. IV 1956 Ungheria b(usta). 1342 Legazione della Repubblica Popolare Ungherese al Ministero degli Affari Esteri Roma, li 31 ottobre 1956
- 7 A Külügyminisztérium által kifogásolt nyilatkozattal kapcsolatban Szabó követ azt a magyarázatot adta, hogy annak nyilvánosságra hozatala előtt konzultált a szovjet nagykövetség munkatársaival, és ők tanácsolták – miután a szovjet nagykövetség is céltáblájává vált a tüntetéseknek – olyan nyilatkozat közzétételét, amely „elvonja a fasiszta propaganda befolyása alól az itteni magyar emigrációt”. A Bem rakpartot sem ez, sem az a magyarázat nem elégítette ki, hogy a nyilatkozat nem tartalmazott szovjetellenességet. A követet állomáshelyéről hazarendelték. Lásd bőven Pankovits József: *Fejezetek a magyar–olasz politikai kapcsolatok történetéből*. Budapest: Gondolat, 2006. 42. o.
- 8 Simó Gyulának, aki addig 1956. december 23-i kinevezéssel a Magyar Rádió és Televízió elnökhelyetteseként dolgozott, 1957 nyarán Szilágyi Dezső az MSZMP Külügyi Osztályának vezetője javasolta,

- hogy munkáját diplomáciai területen folytassa. Simó 1958 elején érkezett a Külügyminisztériumba. A Külügyminisztérium először Párizst jelölte ki számára állomáshelyül, később azonban politikai és diplomáciai megfontolásból inkább az olasz főváros mellett döntöttek.
- 9 Simó Gyula visszaemlékezései (kézirat) [Politikatörténeti és Szakszervezeti Levéltár, PIL 867. f/s-257 II. kötet (a továbbiakban: PIL 867.f/s-257 II.)] 257. o.
 - 10 A diplomáciai szokások szerint nagykövetek, főkonzulok kinevezéséhez, agrément alapján járul hozzá a fogadó állam.
 - 11 Sík Endre (Bp., 1891. ápr. 2.–Bp., 1978. ápr. 10.) diplomata, külügyminiszter, jogász, író, történész, a történelemtudományok doktora. 1955–58-ban a külügyminiszter első helyettese, majd 1958. febr. 15-től 1961. szept. 13-ig, nyugdíjazásáig külügyminiszter.
 - 12 A per során minden együttműködést határozottan elutasító Szilágyi József ügyét elkülönítették, és 1958. április 22-én halálra ítélték. Két nappal később, április 24-én kivégezték. Az éhségsztrájkba kezdett Losonczy Géza 1957 végén tisztázatlan körülmények között hunyt el a börtönben.
 - 13 *Tetemrehívás 1958–1988* (összeáll.: Rainer M. János). Párizs–Budapest: Bibliotéka Kiadó (a továbbiakban: Tetemrehívás), 1988. 11. o.
 - 14 MTI Arch. MTI Szig. Biz. Sajtófigyelő II. Különkiadványa, A Nagy Imre-csoport feletti ítélet visszhangja, 1958. június 17.
 - 15 *Uo.*
 - 16 Tetemrehívás 31. o.
 - 17 *Avanti!* 1958. június 17. 1. o.
 - 18 A cikk sajnálatosan – ilyen esetek a magyar–olasz kapcsolatok Kádár-korszak alatti történetében előfordulnak még – súlyos sajtóhibát tartalmaz: a megemlékezéshez mellékelt fénykép a kivégzett Nagy Imre miniszterelnök helyett – „Nagy Imre leányával, Júliával és kisfiával Lászlóval 1947-ben Genfben” aláírással – a kisgazdapárt emigrációba kényszerített miniszterelnökét Nagy Ferencet ábrázolja. Ehhez hasonló „furcsaságok” fordultak elő egy esztendővel ezelőtt, 1957-ben, a Szabad Európa Rádió (SZER) és magyarországi menekültek együttműködésében elkészített Ungheria in fiamme (Magyarország lángokban) című, csaknem félórás dokumentumfilm esetében is. Az 1956-os forradalom és szabadságharc fél évszázados évfordulója alkalmából rendezett olaszországi ünnepségsorozaton szinte mindenütt (Messina, Milánó, Bologna, Velence, Finale Ligure, Róma) levetített alkotás vágóképei között a figyelmes szemlélő oda nem illő felvételeket – így például az Auschwitz haláltábor bejáratát – fedezhetett föl. Bár ez utóbbi felvétel gyaníthatóan a szovjet- és kommunista-ellenes propaganda egyik fogásaként került a dokumentumfilmbe, és kevésbé volt szó sajtóhibáról. Ám egyoldalú maradna a kritika, ha nem ismételnénk meg: a film a szovjet intervenció elleni tiltakozásként a SZER közreműködésével készült, tömegjeleneteinek nagy részét – így például a nagyhatású címerkivágási momentumot – a menekültek maguk, mintegy statisztaként játszották el.
 - 19 *L'Unità*, 1958. június 18. 1. o.
 - 20 Íme egy apró anekdota Fanfani külpolitikájával kapcsolatban: Amintore Fanfani 1958. júliusában otthonában, a saját írógépén megírt üzeneteket küldött például Eidesenhower elnöknek, vagy Adenauer kancellárnak úgy, hogy azokat sem a miniszterelnöki hivatal főtitkára, sem pedig külpolitikai igazgatója nem látta. Paolo Cacace: *Venti anni di politica estera italiana (1943–1963)*. Roma: Bonacci Editore, 1986. 504. o.
 - 21 Cacace, *i. m.* 503. o.
 - 22 „L'indignazione del popolo italiano espressa da Pella al Senato e alla Camera”. *Corriere della Sera*, 1958. június 19. 1. o.
 - 23 ASMAE DGAP Telegrammi ordinari 1943-1984, anno 1958 vol. 63. Ungheria Ogetto: chiamata Roma capo missione, 19/6/1958.
 - 24 A pro memoria átadása miatt kételyeket érző magyar ügyvivő a helyzetet elsőként a római szovjet nagykövettel tárgyalta meg. Magyar Országos Levéltár (a továbbiakban: MOL) XIX-J-1-j 1945-1964 5.d. 004427/1958 Tárgy: Tiltakozás az olasz külügyminisztériumban Pella nyilatkozata miatt Soós Lőrinc id. római ügyvivő beszámolója Róma, 1958. június 27.

- 25 Soós Lőrinc ideiglenes ügyvivő jelentése, 1958. június 24. Róma Tárgy: A pápai államtitkárság 1958 június havi aktivitása Magyarországot illetően. In: MOL XIX-J-1-j Olaszország 1945-1964 2.d. 004226/1/1958.
- 26 PIL 867.f/s-257 II. 258. o.
- 27 *Uo.*
- 28 Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (a továbbiakban: ÁBTL) 3.2.4 K-399 Enrico De Grossi. A Belügyminisztérium II/2 osztályának jelentése, Budapest 1958. augusztus 21.
- 29 ÁBTL 3.2.4 K-399 Enrico De Grossi levele a belügyminiszterhez 1958. augusztus 4. Olasz változata ugyanitt.
- 30 ÁBTL 3.2.4 K-399 Enrico De Grossi A Belügyminisztérium II/2 osztályának jelentése, Budapest 1958. augusztus 21.
- 31 ÁBTL 3.2.4 K-399 Enrico De Grossi Belügyminisztérium II/3-D Alosztály tárgy: Enrico De Grossi, „Gruber” fn. tippsemély anyagának lezárása
- 32 *Uo.*
- 33 Archivio Storico del Ministero degli Affari Esteri Direzione Generale Affari Politici (ASMAE DGAP) Telegrammi ordinari 1943–1984, anno 1958 vol. 63. Ungheria Ogetto: vistingresso 15/9/58.
- 34 Agenzia Nazionale Stampa Associata.
- 35 A l'Unità 1958. szeptember 25-i tudósítása szerint, Simó – aki hitvese és 11 éves fia társaságában érkezett meg az olasz fővárosba – diplomáciai megbízatását nagy örömmel fogadta, és kifejezte abbéli reményét, hogy munkája hozzájárul a két ország között évszázadok óta fennálló barátság elmélyítéséhez.
- 36 Az elhunyt egyházi főhűs esztendővel azelőtt XI. Pius legátusaként képviselte a pápát az 1938. május 25. és 30. között Budapesten megrendezett nemzetközi eucharisztikus kongresszuson. Pacelli államtitkár kíséretében volt akkor Giovanni Battista Montini, a későbbi VI. Pál pápa is.
- 37 Simó, mivel ekkor még keveset beszélt olaszul, a találkozára tolmács kíséretében érkezett. Simó Endre úr szíves közlése.
- 38 PIL 867. f/s-257 II. kötet 261. o.
- 39 *Uo.*
- 40 MOL 1945-1964 1.d. Követségi munkakörök megosztása. Követi levél Budapestnek Szigorúan titkos! Róma, 1959. február 26. Tárgy: Követségi munkakörök megosztása Hiv. szám.: 001380/1959.
- 41 PIL 867. f/s-257 II. kötet 276. o.
- 42 Huszár Tibor: Kádár. *A hatalom évei 1956–1989*. Budapest: Corvina, 2006, 88. o.
- 43 PIL 867. f/s-257 II. kötet 278–281. o.
- 44 Hadtörténeti Levéltár (a továbbiakban: HL) 1964/I. 89. öe A MNVK. 2. Csoportfőnök felderítő jelentése 1963.
- 45 HL 1964 /89.ö.e. „Gyémánt” gyakorlat anyaga Gyakorlat tárgya: A Magyar Néphadsereg háborúra történő közvetlen felkészítése, valamint irányítása és biztosítása a háború folyamán. Vezetője Czinege Lajos vezérezredes, a Magyar Népköztársaság honvédelmi minisztere. Ideje: 1963. szeptember 17–20.
- 46 Giulio Andreotti 1990 decemberében egy televíziós beszélgetés során hivatkozott Antall József emlékeire. Írásos formában lásd: Il Popolo, 1990. december 11. („La stabilità è fatto politico”). Közl: Pankovits, *i. m.* 16. o.
- 47 Kádár János felszólalása az Országgyűlés 1965. februári ülésén. Kádár János: *Internacionalizmus, nemzeti érdek*. Budapest: Magvető Kiadó, 1976. 45. o.
- 48 A jelentés a következő személyeket említette meg mint olyanokat, akikre számít az Olasz Intézet: Tarnóczi Áron, Grandpierre Emil, Képes Géza, Karinthy Ferenc, Vass István, Nemes Nagy Ágnes, Ottlik Géza, Rába György, Mészöly Miklós. Belügyminisztérium II/2-c. alosztály, Waldhausel Ottó rendőrhadnagy összefoglaló jelentése az Olasz Kulturintézetéről, Budapest 1958. november 24. ÁBTL 0-11566/3.
- 49 Külügyminisztériumi irányelvek Magyarország nyugati kulturális kapcsolataira vonatkozóan. Irányelvek kulturális kapcsolataink alakításához a kapitalista országokkal. Budapest, 1960. július

22. MOL XIX-J-1-k 005529/1960. Géppel írt másodpéldány. In: *Zárt, Bizalmas, Számozott. Tájékoztatás-politika és cenzúra 1956–1963* (szerk.: Cseh Gergő Bendegúz–Kalmár Melinda–Pór Edit). Budapest: Osiris Kiadó 1999, 470. o.
- 50 Pankovits, *i. m.* 83. o.
- 51 MOL KÜM Rejtjeltáviratok XIX-J-1 16. doboz (15. cs.) .
- 52 ÁBTL 3.2.4. K-302 „Katona” . Jelentés dr. Nyiri László ügyében, Róma 1961. január 6.
- 5 3 ÁBTL 3.2.4. K-302 „Katona” . 42/14 E. sz. utasítás Katona ügyben, Róma 1961. február 7.
- 54 *Uo.*
- 55 A forradalom után Magyarországról elmenekült diákok 1956 novemberében Bécsben megalakították a Szabad Magyar Egyetemisták Szövetségét. A szövetség minden országban, így tehát Olaszországban is létrehozta szervezeti egységét, és hamarosan megszületett a már említett Olaszországi Szabad Magyar Egyetemisták Szövetsége (ASULI), amely 1959-ben 91 tagot tartott nyilván. A csaknem hat esztendeig működő szövetség első elnöke Mihályi Géza volt, őt Pintér Lajos váltotta fel egy évvel később. Mihályinak és Pintérnek kitűnő kapcsolatai voltak az olasz diplomácia és politikai élet számos jeles képviselőjével, s az ő közbenjárásukkal több olyan kedvezményt sikerült elérniük, amelyek jelentős mértékben megkönnyítették a magyar diákok olaszországi beilleszkedését. Az olasz hatóságok a lehető legváltozatosabb módon járultak hozzá a magyar menekültek és a Magyarországot elhagyni szándékozók segítéséhez.
- 56 Csete Örs interjúja dr. Pintér Lajossal. A beszélgetésről készült videofelvétel Csete Örs tulajdonában megtalálható.
- 57 Az életszínvonalal kapcsolatban például elmondta: „Soha Magyarországon annyi elegáns nő nem volt, mint most. Menjen el egy textilgyárba, nézzen meg egy munkásnőt. A gyárban a mérnök elegánsabban öltözik, mint én. [...] Magyarországon csökkent a liszt- és a kenyérfogyasztás. Mond ez valamit? A hús, tojás stb. fogyasztás emelkedett. A régi vezetésnek volt egy alapvető hibája: sok jó mellett csinált egy csomó hibát. Például olyat, hogy nem hozott be narancsot, banánt. Most van narancs, mandarin és banán. De az emberek a jonatán almát jobban szeretik... Nézz meg ezt a szép almát. Ez a mi aranyunk, a jonatán. A világ legjobb almája. Homokos területen terem. A fagy elvitte a felét. De nekünk nemzetközi szerződéseink vannak, amelyeket teljesíteni kell. És mi leszállítjuk a vállalt mennyiséget. Mit mondanak erre az emberek? Disznóság, nem lehet almát kapni. Mit csináljunk velük, becsapjuk őket? Mi lesz az almával? Esznek narancsot és banánt.” Vincze István feljegyzése, 1960. november 28-án Marosán elvtárs fogadta a hazánkban tartózkodó olasz újságírókat. A beszélgetésen jelen volt Haynal Kornél, az MSZMP KB agit-prop osztályának munkatársa és Vincze István a Külügyminisztérium Sajtóosztályának helyettes vezetője. MOL 288 f./32/1960/156.e./44-70.
- 58 *Uo.*
- 59 *Uo.*
- 60 *Uo.*
- 61 Kohut Györgyné jelentése Enzo Biagi, olasz újságíró, a La Stampa c. lap tudósítójának magyarországi tartózkodásáról 1960. november. 14. MOL XIX-j-1-k Külügyminisztérium – Olaszország Adminisztratív iratok 1945-1964 16. doboz/15b.
- 62 PIL 867.f/s-257 II. 272. o.
- 63 PIL 867.f/s-257 II. 272-273. o.
- 64 ÁBTL 3.2.4. K-439 Angelo Ranzini „Ascher” ügye. Toldi Géza jelentése, 1960. november 17.
- 65 1958-ban a mandátum függőben tartására vonatkozó javaslatra 61 ország igennel, tíz ország nemmel szavazott, tíz ország pedig tartózkodott. Négy évvel később, 1962-ben a javaslat már csak 43 igenlő voksot kapott, 19-en ellene szavaztak, és már 34-en tartózkodtak. Fülöp Mihály-Sipos Péter: *Magyarország külpolitikája a XX. században*. Budapest: Aula, 1998. 432. o.